

OKVIR ZA RAZLIČITOST Razvoj suvremene dramske pedagogije u Hrvatskoj

(Članak je izvorno objavljen u časopisu za pozorišnu umetnost *Scena*, br. 1-2/2014: 56-61)

Socijalni, odgojni i terapijski potencijal dramskih i kazališnih aktivnosti, naročito u radu s djecom i mladima, postao je u Hrvatskoj prepoznatljiv tijekom i neposredno nakon posljednjih ratnih zbivanja na ovim prostorima, kad je jedan broj stručnjaka i profesionalnih udruga koje djeluju u području psihosocijalne pomoći i terapije, često potpomognut od strane međunarodnih humanitarnih udruga i ustanova, pokrenuo projekte podrške raznim ratom ugroženim skupinama u ratnim područjima, izbjegličkim centrima, prognaničkim naseljima, u školama i drugim okružjima i zajednicama pogođenima ratom i njegovim posljedicama. Ova osviještenost o psihosocijalnoj i odgojnoj vrijednosti dramskog i kazališnog rada, snažno potaknuta neposrednom bolnom stvarnošću, mogla se, međutim, oblikovati zahvaljujući u velikoj mjeri prethodnom stvaralačkom dramskom radu s djecom i mladeži koji se u Hrvatskoj od 1960-ih pa sve do ratova 1990-ih sustavno njegovao i postupno razvijao kroz školske smotre i susrete te kroz djelovanje nekoliko dječjih i omladinskih dramskih studija koji su u tom razdoblju bili žarišta *dječjeg scenskog stvaralaštva*, kako se to tada nazivalo. Otuda proizlazi i tadašnji veliki entuzijazam i spremnost učitelja i drugih prosvjetnih i socijalnih radnika, osvjedočenih o intelektualno-emocionalnim učincima dramske aktivnosti na mlade sudionike, da sudjeluju i dodatno se educiraju u dramskim te drugim kreativnim aktivnostima s odgojnom i/ili socioterapijskom svrhom. Od tog vremena također potječe kako šire prihvaćanje *dramskoga odgoja* kao općeg pojma koji obuhvaća često vrlo različite vidove i oblike dramskog i kazališnog rada, tako i sve veće njegovo uvažavanje kao društveno i odgojno vrijedne prakse.

Snažan zamah dramski odgoj u Hrvatskoj dobiva sredinom 1990-ih, kada je 1996., potaknut odjecima 2. kongresa Međunarodne udruge za dramu/kazalište i odgoj (IDEA) održanog u Brisbaneu u Australiji godinu dana ranije, uz inicijalna sredstva Soroseva Instituta Otvoreno društvo, osnovan i Hrvatski centar za dramski odgoj (HCDO). Centar je odmah tih prvih godina, vlastitim snagama te uz pomoć inozemnih trenera i pedagoga, pokrenuo edukativne radionice i organizirao dva značajna stručna savjetovanja, „Mogućnosti dramskog odgojnog rada u suzbijanju psihosocijalnih posljedica rata kod djece i mladeži“ i „Mogućnosti dramskog odgojnog rada s djecom i mladeži s posebnim potrebama”,¹ koja su imala snažan zagovarački javni učinak jer su posvjedočila u kojoj mjeri i s kojim entuzijazmom su različite struke u području odgoja i obrazovanja te psihološke i socijalne pomoći (učitelji, školski pedagozi, psiholozi, odgajatelji, rehabilitatori, socijalni radnici i drugi edukatori) prigrlile dramski rad i srodne odgojne tehnike kao učinkovitu metodiku psihosocijalne pomoći i socijalne integracije, osobnog rasta i oblikovanja ličnosti te iskustvenog i participativnog učenja i podučavanja. Među radionicama koje je Centar tada organizirao naročito inovativnom i poticajnom pokazala se osmodnevna „Ljetna radionica odgojnog kazališta”,² održana 1997., na čijim su se zasadama u sljedećem desetljeću, u Hrvatskoj te u Bosni i Hercegovini, pojavile i prve predstave ovog u prostoru dramske i kazališne pedagogije značajnoga žanra. Temeljna pak dramsko-pedagoška edukacija motiviranih učitelja i drugih prosvjetnih djelatnika odvijala se putem radionica organiziranih najčešće zajednički s odgojno-obrazovnim sustavom, s kojim je HCDO bio usko povezan kroz stručno oblikovanje i praćenje učeničkih smotri literarnog, dramsko scenskog i novinarskog stvaralaštva (LiDraNo) kojima je nastavljena predratna tradicija školskih susreta. Radionice, oblikovane kao jednodnevni i dvodnevni cjelodnevni praktikumi, uglavnom su bile namijenjene ovladavanju osnovnim

¹ Oba savjetovanja održana su u suradnji i u prostorima Učilišta Zagrebačkog kazališta mladih, prvo 21. i 22.12.1996., a drugo 19. i 20.12.1998.

² Radionica je održana od 10. do 17.8.1997. u Prvić Luci pokraj Šibenika, pod vodstvom britanskih dramskih pedagoga Rogera Chamberlaina i Tag McEntegart i uz financijsku potporu organizacije Care International.

postupcima *dramskog stvaralačkog rada s djecom* (igre, vježbe, improvizacijske tehnike), no postupno su u njih bili uključivani, a kasnije i izdvajani kao posebni radionički programi, brojni „novi“ postupci i tehnike prenošeni pretežno iz anglosaksonske dramsko-pedagoške prakse. Putem radionica u Hrvatskoj i u inozemstvu ali i upoznavanjem stručne dramsko-pedagoške literature upoznavali smo se, uz osnove *odgojnog kazališta*, s tehnikom *voditelja/učitelja u ulozi i ogrtačem stručnjaka*, s *forum-kazalištem* i nekim drugim tehnikama *kazališta potlačenih* poput *živih slika (zaustavljenih prizora)* te s *procesnom dramom* kao tehnikom i pedagoškim žanrom. Ovo prvo razdoblje, prožeto posvemašnjim pedagoškim entuzijazmom i aktivizmom, naročito izraženim u osmišljavanju i održavanju širom Hrvatske brojnih radionica za prosvjetne radnike, doživjelo je i svoj kraj kad je 2002., uslijed promjene pravila sudjelovanja na školskim susretima učeničkog dramskog stvaralaštva, s kojima se HCDO nije mogao složiti, „pukla“ dotad čvrsta suradnja HCDO-a s tadašnjim Ministarstvom prosvjete i športa i Zavodom za školstvo, nakon čega je za cijelo desetljeće prekinuta sustavna dramsko-pedagoška edukacija putem zajednički organiziranih radionica.³ Vrhunac, a u izvjesnom smislu i zaključak tog razdoblja, označila je pojava knjige Ive Gruić „Prolaz u zamišljeni svijet – Procesna drama ili drama u nastajanju“,⁴ u kojoj je autorica, jedna od suosnivačica Hrvatskog centra za dramski odgoj, sabrala osnovne značajke jednog od glavnih tokova britanske dramske pedagogije, naime *drame za odgoj*,⁵ usredotočivši se i opisavši, kao neku vrstu svog izbora po afinitetu, njezin glavni žanr – *procesnu dramu*.

Premda se u tom poletnom razdoblju općeg uzleta suvremene dramske pedagogije širom svijeta činilo najvažnijim naučiti njezine metode i biti u stanju primijeniti ih unutar vlastita sociokulturnog okružja, već u toj prvoj fazi, uz stalno i neupitno zagovaranje *dramskoga odgoja* kao sama po sebi humanističkog i naprednog pedagoškog pristupa, javila se i potreba preispitivanja i procjenjivanja te silne građe, u rasponu od najjednostavnijih vježbi do složenih didaktičkih i psihorazvojnih koncepata, kojom nas je svjetska dramska pedagogija zasigurno bogato obdaruila, ali isto tako i djelomično opteretila nekim svojim specifičnim shvaćanjima proizašlima iz posebnih sociokulturnih i pedagoških uvjeta u kojima su se ovi dominantni dramsko-pedagoški trendovi razvijali. Zašavši u sljedeće razdoblje – manje pritisnuto urgentnim zadaćama duboko etičkog pedagoškog djelovanja u ratnoj i poratnoj situaciji, ali zato opterećeno novim starim pitanjima funkcije i statusa odgoja i obrazovanja u doduše tzv. mirnodopskim uvjetima, no zato u jednom politički isparceliranom, ekonomski raslojenom i identitetski nedorečenom društvu – pitanja o ciljevima i zadaćama razbuktalog dramskog odgojnog rada morala su se drukčije postavljati i raščlanjivati, odsada u mnogo većoj mjeri s obzirom na stvarne institucionalne i kadrovske uvjete njegova aktualnog odvijanja te na mogućnosti njegova sustavnog usađivanja u formalne i neformalne oblike odgoja i obrazovanja.

Prvi problem s kojim smo se već u prvom razdoblju susreli ticao se, naizgled, upravo terminologije, a zapravo je ukazivao na potrebu šireg i cjelovitijeg sagledavanja konteksta u kojem se neki naziv javlja ili ne javlja, koje značenje nosi te kako i zašto funkcionira na određeni način. Razvijajući se u izrazito multidisciplinarnom prostoru nužno fluktuirajućih i stapajućih granica suvremena teorija i metodika dramske pedagogije oblikovala je svoje koncepte i svoje specifično nazivlje u pravilu na način svojevrсна metagovora karakterističnog za različita, jezično i kulturno determinirana, žarišta i okružja. Opsegom najmoćnije i medijski najutjecajnije okružje jest dakako ono anglosaksonsko

---

³ Edukacija prosvjetnih radnika nakon toga se odvija kroz radionice koje različite institucije zasebno organiziraju: HCDO ih održava na svojim godišnjim saborima, Ministarstvo i Zavod za školstvo (od 2006. Agencija za odgoj i obrazovanje) u okviru tradicionalne Škole stvaralaštva „Novigradsko proljeće“, od 2002. počinje djelovati i privatni Studio Kubus u Zagrebu s redovitim i raznovrsnim dramsko-pedagoškim radionicama, a od 2004. sustavnu radioničku edukaciju provodi i Dramski studio Tirena u okviru pokrenutog Ljetnog kampa u Pazinu.

⁴ Izdavač je Golden marketing. Zagreb, 2002., a knjiga nosi podnaslov „Priručnik za odgajatelje, učitelje i nastavnike i sve one koji se bave dramskim radom s djecom i mladima“.

⁵ Autoričin vrlo sretan prijevod engleskog naziva *drama in education*, koji mnogi govornici hrvatskog te drugih BCHS jezika, naime oni koji su prošli radionice na engleskom, mnogo manje s(p)retno, prevode kao *drama u odgoju/obrazovanju*.

čija je nadmoć, međutim, bila i jest izvorom stanovitih frustracija u drugim dramsko-pedagoškim sredinama koje su svoj teorijsko-praktički diskurs i stručno nazivlje oblikovale oslanjajući se prvenstveno na kazališne odn. pedagoške tradicije vlastitih nacionalnih ili šire regionalnih kultura.⁶

Ponukani uočenim kontekstualnim i konceptualnim razlikama među okružjima i značenjima za jednu od najvažnijih zadaća nametnula nam se potreba prepoznati fenomene i koncepte koje nalazimo u zajedničkom i terminološki isprepletenom području dramskog i/ili kazališnog odgoja, uočiti njihove razlike odn. podudarnosti te, u kontekstu vlastite teatrološke i pedagoške tradicije i teorije, odrediti pojmove, pojave i područja kojima se bavimo. U takvom nastojanju da naše djelovanje u vlastitu kulturalnom i pedagoškom okružju učinimo prepoznatljivim, razumljivim i što manje izloženim pogrešnim shvaćanjima (uvjetovanima ponajviše „austroougarskom“ tradicijom shvaćanja i vrednovanja kazališta i njegova sociokulturnog odn. „prosvjetnog“ poslanja) opredijelili smo se za neke pojmove kao ključne – *dramski* i *kazališni odgoj*, *dramska pedagogija*, *drama za odgoj*, *odgojno kazalište* i sl. – svjesni da neka međusobna značenjska preklapanja naprosto ne možemo niti trebamo izbjegavati, jer pridonose stvaralačkom i pedagoškom potencijalu područja kojim se bavimo, ali da glavne pojmove i koncepte trebamo shvatiti i odrediti najprije prema njihovoj specifičnosti upravo zato da bismo razumjeli načine njihova uzajamnog odnošenja i ispreplitanja. Ovo je bilo važno učiniti i stoga da bismo mogli sagledati sve oblike dramskog/kazališnog odgojnog rada koji u nas danas postoje i čijem je promicanju i razvijanju posvećena djelatnost HCDO-a te, na temelju takva uvida, odrediti pravce i ciljeve našeg djelovanja. Imajući u vidu raznovrsnost aktivnosti u području dramskog/kazališnog odgojnog rada naše ciljeve nismo određivali kao nekakvu jedinstvenu misiju i svrhu, nego kao moguće i dohvatljive učinke u pojedinim dijelovima i razinama djelatnosti kojom se bavimo. Naše smo zadaće stoga primjerali nekim konkretnim mogućnostima i potrebama dramskog i kazališnog odgojnog rada, od kojih je (i dandanas) najrašireniji *dramski odn. kazališni stvaralački rad* djece i mladeži u školskim dramskim družinama te u dramskim studijima (čiji se broj povećao u posljednjih desetak godina), dok *primjena dramskih postupaka i aktivnosti kao nastavne metode* predstavlja manje raširen oblik aktivnosti. I jedan i drugi oblik rada nastojali smo stručno podupirati i razvijati, s jedne strane kao i do tada, naime, putem radionica u okviru naših godišnjih sabora ili u organizaciji drugih ustanova, pri čemu su voditelji radionica bili uglavnom naši članovi. Radionička poduka namijenjena aktivnim prosvjetnim radnicima u ovom je razdoblju bila nadopunjena i drugim oblicima i razinama praktične dramsko-pedagoške edukacije. Na hrvatskim pedagoškim akademijama, kao i u srednjim i visokoškolskim učiteljskim školama širom bivše zajedničke države, tradicionalno je postojao predmet naslovljen „lutkarstvo i scenska kultura“ (ili sličnog naziva) namijenjen uglavnom studentima predškolskog odgoja. Također, kolegiji sličnog naslova i sadržaja (s „lutkarstvom“ ili bez njega) održavani su i na drugim visokoškolskim učiteljskim studijima (u Osijeku, Rijeci, Zadru, Puli) namijenjeni prvenstveno stjecanju dodatnih znanja iz scenske kulture i stvaralaštva za djecu i sa djecom. Dolaskom Ive Gruić 1993. godine na tadašnju zagrebačku Pedagošku akademiju ovaj predmet postupno prerasta u kolegij namijenjen dramskopedagoškoj edukaciji ne samo predškolskih odgajatelja nego i razrednih učitelja te predmetnih nastavnika. Zatim, od 1999. na Studiju socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu postoji kolegij dramsko-pedagoške edukacije namijenjen budućim socijalnim radnicima, u čijem su oblikovanju prvih godina sudjelovali naši članovi. Na Pedagoškoj akademiji u Petrinji od 2001. u okviru „metodike nastave hrvatskog jezika i književnosti“ angažiraju se povremeno vanjski suradnici za dramskopedagošku edukaciju studenata, budućih učitelja razredne i predmetne nastave. Isto gradivo predavao sam u nekoliko

---

⁶ Na francuskom, a slično je i s talijanskim, budući da pojam *drama* podrazumijeva samo književni rod odn. kazališni žanr, za suvremeni dramski odgoj koriste se složenice *théâtre-éducation* i *arts de la scène-éducation*, a tek odnedavno ponegdje nalazimo i izraz *pédagogie dramatique*. U Njemačkoj za dramsku pedagogiju i polje koje pokriva koristi se naziv *kazališna pedagogija (Theaterpädagogik)*, što jasno govori da se fenomen kazališta shvaća drukčije nego u anglosaksonskom okružju, premda se terminom u potpunosti podrazumijeva i značenje koje engleskom pokriva izraz *drama-in-education*. U Nizozemskoj se pak pravi jasna razlika između *dramske pedagogije kao odgojno-obrazovne metode u školskoj nastavi* i *kazališne pedagogije kao oblika podučavanja kazališnih znanja i vještina*.

navrata između 2003. i 2010. i studentima kroatistike na zagrebačkom Filozofskom fakultetu kao metodički kolegij pod naslovom „dramski izraz u nastavi hrvatskog jezika i književnosti“. Uz (dragocjenu) iznimku edukacije budućih socijalnih radnika, ovaj angažman usmjeren prvenstveno na buduće razredne učitelje i nastavnike hrvatskog jezika i književnosti bio je sasvim u skladu s dominantnom praksom u kojoj dramski/kazališni stvaralački rad s učenicima uglavnom vode upravo spomenute učiteljske profesije. Godine 2007., pak, spajanjem učiteljskih studija u Zagrebu, Petrinji i Čakovcu u jedinstveni Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu s odsjecima u Čakovcu i Petrinji, stvorene su pretpostavke za sustavnije programiranje dramskopedagoške edukacije budućih učitelja, kao i za jasnije određivanje dramskoga odgoja i pedagogije ne samo kao didaktičkog pristupa i metodike, nego i kao posebnog pedagoškog polja koje se može – i treba – istraživati, analizirati i njegovati.

Tijekom prvog desetljeća novog milenija, već spomenih, porastao je i broj dječjih dramskih odn. kazališnih studija. Uz već tradicionalno postojeće ustanove poput Učilišta Zagrebačkog kazališta mladih, Dramskog studija splitskog Gradskog kazališta mladih ili Omladinskog studija Gradskog kazališta Karlovac, da spomenem samo najpoznatije, pri centrima za kulturu i gradskim kazalištima te kao građanske udruge i privatne djelatnosti osnovano je preko dvadeset studija širom Hrvatske, dok kapaciteti otprije postojećih žarišta takva rada često postaju nedostadni za prijem svih zainteresiranih. U svim tim ustanovama, čije pohađanje polaznici plaćaju, glavni cilj rada jest poticanje i razvijanje dramskog odn. kazališnog (i to pretežito glumačkog) stvaralaštva djece i mladeži.

U ovom, uvjetno rečeno drugom, razdoblju djelovanja HCDO-a te širenja i oblikovanja suvremene dramsko-pedagoške prakse u Hrvatskoj navedeni oblici praktične edukacije dobili su i svoju važnu nadopunu izdavanjem niza knjiga stručne dramsko-pedagoške literature u okviru Biblioteke dramskog odgoja, pokrenute 2005. godine. Objavljene knjige prevedene su ili izvorno pisane s izričitom namjerom da budu praktični priručnici u svakodnevnom radu učiteljima, voditeljima dramskih i socijalizacijskih skupina, pedagogima dramskih i kazališnih studija te društvenim aktivistima.⁷ Uz negdje više, a drugdje manje iscrpna teorijska objašnjenja i (po potrebi) unesene definicije, sve knjige obiluju opisima igara, vježbi, postupaka i tehnika prikladnih za primjenu u ciljanim kontekstima – studijskom, odgojno-obrazovnom, socijalizacijsko-terapijskom i aktivističkom – a neke sadrže i niz primjera dramskog/kazališnog rada u primjerenim kontekstima (obrade nastavnih jedinica, priprema školske predstave, forum-predstave u školi i u akcijama udruga civilnog društva, rad sa socijalizacijskim i terapijskim skupinama i sl.).

Ovaj praktično usmjereni aktivizam nije, međutim, bio lišen i nekih općih pitanja koja, ovisno o pojedinoj zemlji, na različite načine opterećuju cjelokupno područje suvremene dramske pedagogije. Jedno od njih je i pitanje: na koji način bi dramski odgoj valjalo usaditi u odgojno-obrazovni sustav – kao nastavni predmet, kao izvannastavnu (ili čak izvanškolsku) aktivnost ili kao didaktičku metodu primjenjivu u različitim odgojno-obrazovnim područjima, poljima i predmetima? Drugi veliki problem (ne pitanje!), koji se pojavio u ovom razdoblju „prizemljenja“ u realne društvene, kulturalne i profesionalne okvire u kojima dramski odgoj u Hrvatskoj pokušava živjeti i razvijati se, jest neosporna konceptualna i vrijednosna kriza suvremenog dramskog odgoja u svijetu; neka od dosad najsnažnijih okružja, npr. britansko i skandinavsko (Norveška), doživljavaju ograničavanje i smanjivanje dramskopedagoških programa u školama te na učiteljskim studijima. Domaći zagovaratelji na taj su način izgubili dosad vrlo uvjerljiv (za tranzicijsku zemlju poput naše) argument prema kojem dramski odgoj predstavlja značajnu i distinktivnu oznaku „naprednih“

---

⁷ U Biblioteci dramskog odgoja dosad su objavljene knjige: Scher, Anna - Verrall, Charles. *100+ ideja za dramu* (2005) i *Novih 100+ ideja za dramu* (2006); *Igram se, a učim! - Dramski postupci u razrednoj nastavi*. Radetić-Ivetić, Jadranka (ur.). (2007); *Ne raspravljaj, igrati!* - *Priručnik forum-kazališta*. Krušić, Vlado (ur.). (2007); *Zamisli, doživi, izrazi-Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika*. Lugomer, Valentina (ur.). (2008); Boal, Augusto. *Igre za glumce i ne-glumce* (2009).

odgojno-obrazovnih sustava razvijenih zapadnih demokracija te stoga i poželjan koncept koji treba usvojiti radi inoviranja i unapređenja domaće odgojno-obrazovne prakse i sustava. Suočen s ovakvim dilemama HCDO nije se izričito opredjeljivao ni za jedan koncept dramskoga odgoja uvažavajući očitu množinu njegovih oblika, vidova i razina iskazivanja ne samo u školi ili odgojno-obrazovnom sustavu, nego i u širem spektru društvenih i kulturnih područja i pojava.

Dramski odgoj, točnije dramska pedagogija kao njegov metodički vid, dobio je, ipak, u Hrvatskoj i svoju djelomičnu formalnu elaboraciju unutar školskog sustava. Godine 2010. usvojen je „Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje“ kao krovni dokument i osnova za oblikovanje kurikuluma svih nižih razina (školskih, predmetnih). „Kurikulum“ je koncipiran kao „okvir za stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija“ i „definiranje očekivanih postignuća učenika“ u različitim odgojno-obrazovnim područjima među kojima i u „umjetničkom području“, unutar kojega je, uz naš doprinos, po prvi put kao posebno umjetničko polje upisana i „dramska kultura i umjetnost“, i još detaljnije, očekivana učenička postignuća u tom polju. Svrha i ciljevi *dramske kulture i umjetnosti* naznačeni su unutar programatski određenih ciljeva cijelog „umjetničkog područja“,⁸ a isto tako i specifični pedagoški doprinosi svakog polja uokvireni su zajedničkom platformom,⁹ koja se svim svojim sastavnicama nadovezuje na UNESCO-ove „Smjernice za umjetnički odgoj“¹⁰ nastale kao zaključni dokument 1. svjetske konferencije o umjetničkom odgoju održane u Seulu 2006. godine. Iz opisa, pak, učeničkih ishoda, mnogo više nego iz općeg opisa ciljeva i doprinosa „umjetničkog područja“, vidljivo je nastojanje da se *dramska kultura i umjetnost* unutar školskih i predmetnih kurikuluma prepozna ne samo kao **sadržaj pojedinih predmeta**, kojih je i dosad bila dijelom (npr. nastave književnosti i medijske kulture u okviru nastave materinjeg jezika i književnosti), nego i **kao didaktička metoda, kao oblik iskustvenog podučavanja i učenja primjenjivog u različitim odgojno-obrazovnim područjima i za različite odgojno-obrazovne teme.**

Uvrštenje *dramske kulture i umjetnosti* u „Nacionalni okvirni kurikulum“ nije, dakako, samo po sebi, niti odmah, unijelo konkretne promjene u prevladavajuću recepciju i oblike dramskoga rada unutar školskog sustava, no možemo reći da je u svakom slučaju u stanju spriječiti bilo kakvo apriorno odbacivanje mogućih dramsko-pedagoških kurikuluma, ili odgojno-obrazovnih projekata koji dramsko-pedagoški rad imaju za svoju sastavnicu, kao nečega što nikakav prosvjetni dokument ne predviđa. Realizacija ishoda *dramske kulture i umjetnosti*, kako su koncipirani u NOK-u, zahtijeva daljnji strpljiv rad na osvješćivanju raznolikih mogućnosti uporabe dramskog medija za odgojne svrhe, i to prije svega kroz edukaciju i širenje dramske pedagogije podjednako kao načina poticanja i razvijanja dramskog/ kazališnog stvaralaštva djece i mladeži i kao oblika iskustvenog podučavanja i učenja. Najnoviji korak na tom pravcu, uz neke druge odgojno-obrazovne projekte, jest oblikovanje programa specijalističkog studija dramske pedagogije na zagrebačkom Učiteljskom fakultetu, koje je upravo u tijeku i kojim će, nadamo se, zainteresiranim studentima i stručnjacima srodnih područja u skoroj budućnosti biti omogućeno sustavno stjecanje profesionalnih dramsko-pedagoških kompetencija, a time i obrazovanje visokostručnih kadrova sposobnih za daljnje istraživanje, oblikovanje i razvijanje dramske pedagogije u hrvatskom odgojno-obrazovnom području.

---

⁸ „Odgoj pomoću umjetnosti i za umjetnost bitno pridonosi oblikovanju osobnih te društvenih i kulturnih uvjerenja i svjetonazora, stvaranju osobnoga i društvenoga, nacionalnoga i europskoga kulturnoga identiteta te stjecanju univerzalnih humanističkih vrijednosti, poštivanju razlika među ljudima i kulturama, razvijanju empatije, suradnje, solidarnosti te osobne, društvene i kulturne odgovornosti.“ (NOK; str.152)

⁹ „Umjetnosti u odgoju i obrazovanju doprinose umnom, osjetilnom, osjećajnom, društvenom, tjelesnom, duhovnom i kreativnom razvoju učenika, omogućuju povezivanje učeničkih individualnih znanja, spoznaja i iskustava s drugim odgojno-obrazovnim područjima te njihovo integriranje u šire društvene i kulturne vrijednosne sustave i svjetonazore.“ (Isto; str.152)

¹⁰ Dostupno na <http://www.hcdo.hr/dokumenti/smjernice-unesco-a-za-umjetnicki-odgoj/>